

Karalienė Elžbieta iš arti

Iš rašomos knygos apie Lietuvos generolą Stasį Raštikį

Stasys LIPSKYS
Rašytojas

Po operacijų nemažą laiką leidžiant palatose, Stasiui Raštikiui dažnai tekdavo klausytis ligonių pokalbių, o neretai ir pačiam įsijungti į diskusijas. Tuose pašnekesiuose dominuodavo ne tik grynai amerikietiškos temos, žmonėms rūpėjo ir aiškesni, pasaulietiniai dalykai.

Stasys iškart pagyvėdavo, kai tie ligoniuokai prakalbdavo apie karalienę Elžbietą. Jos autoritetas pasaulyje kaskart didėjo, angliškos temos ypač sustiprėjo prasidėjus Didžiosios Britanijos konfliktui su Argentina prie Folklando salų.

Stasys Raštikis galėdavo nemažai papasakoti apie karalienę Elžbietą. 1953 metais jam teko gerą pusmetį gyventi Londone. Taip jau sutapo, jog būtent birželio antrąją, antradienį, buvo karūnuojama Elžbieta antroji. Anglai šventai tikėjo, jog būtent ji sugebės pratesti Elžbietos pirmosios (1533–1603) tradicijas ir pasauliu dar kartą įrodys monarchijos didybę, gerovę bei garbę. Gal todėl Londono gyventojai nepabijo žiūrėjimui užsimti geresnių vietų nei prieš penkiasdešimt valandų iki karūnavimo pradžios.

Govėse buvo išrikuota net penkiošimtis tūkstančių karių. Iškilmingoje karūnavimo procesijoje dalyvavo dar dešimt tūkstančių gvardiečių. Govėms žygiavo beveik pusšimtis karinių orkestrų. Visa karūnavimo procesija truko keturias valandas. Nors oras, kaip tyčia, pasitaikė ne šventiškas – pūtė šaltas vėjas, lijo – bet gyventojai kantriai stebėjo parada, šūksniais ir plojimais lydėjo karalienės karietą.

Tąkart Stasys Raštikis buvo tik eilinis žiūrovas, karūnavimo parada stebėjęs govėje. Užtat jo mintys, grįžus iš ceremonijos, pirmiausia nuskrėjo į 1937-uosius, kai karaliumi buvo vainikuojamas Elžbietos antrosios tėvas – Jurgis VI. Tuomet jis, Raštikis, kaip

oficialus Lietuvos kariuomenės vadas, dalyvavo Bekingemo rūmuose, karaliaus soste spaudė ranką karūnuotajam, bučiavo ranką karalienei, buvo kviečiamas į banketą ir iš arti matė tuomet dar vienuolikametę Elžbietą.

Tą dieną – 1937-ųjų gegužės 12-ąją – Stasys Raštikis įsiminė visam gyvenimui. Juk ne kasdien žmogui tenka iš arti stebėti karaliaus sostą, akis į akį bent trumpai akimirklai žvelgti į naujuosius Didžiosios Britanijos valdovus, į karaliaus vainikavimo iškilmes suvažiuo net penkiasdešimt dviejų pasaulio valstybių delegacijos. Ir vienoje jų – Lietuvos – buvo keturi mūsų atstovai ir visi – Stasiai: užsienio reikalų ministras Lozoraitis, ministerijos protokolo šefas Girdvainis, ministro asmeninis sekretorius Bačkis ir Lietuvos kariuomenės vadas Raštikis.

Beje, kai delegacijos sąrašas buvo nusiųstas į Anglijos užsienio reikalų ministeriją, iš ten netrukus atkeliavo informacinis patikslinimas: koks gi Raštikio titulas? Negi Stasys? Kilo juokinga sumaištis, bet Lietuvos atstovas Londone mandagiai paaiškino, jog Stasys nėra joks titulas – tai paprasčiausias lietuviškas vardas...

Kilo šokių tokių peripetijų dėl Raštikio tikrojo titulo. Lietuvos kariuomenės vadas turėjo jam priklausantį pulkininko titulą. Ministras Stasys Lozoraitis tuo daug pastangų, jog vadui išimties tvarka būtų suteiktas generolo laipsnis; juk Londonan atvykiantys kiti šalių kariuomenių vadai visi bus generolai. Ar pulkininko titulas nežemins Lietuvos? Bet Stasys Raštikis – kuklus žmogus ir teisėtai užsispyrė: jokių išimčių jam nereikia! Juk pagal įstatus generolo laipsnis jam priklausys tik po pusmečio. Ir visiems geradariams teko nusileisti: į Londoną Raštikis važiuo kaip pulkininkas, o generolo laipsnis jam teisėtai buvo suteiktas lapkričio mėnesį...

Titulai titulais, o šiai kelionei Stasys Raštikis kruopščiai ruošėsi. Kaune nusipirkto fraką, kuriuo vėliau taip niekada ir nepasinaudojo. Pakeliiu į Londoną, Paryžių, vėl nusipirkto cilindrą – ir jo vėliau niekad nebeprisireikė...

Atvykę į Londoną, lietuviai apsigyvena viešbutyje netoli Bekingemo rūmų. Kiekvienam buvo įteiktas didelis vokas, kuriame ir iškilni programa, ir ceremonijos aprašymas, ir daugybė kvietimų

į šventinius renginius. Iš visų dokumentų išsiskyrė vienas labai prašmatnus, didelio formato, idealiai atspausdintas ir karaliaus rūmų maršalo pasirašytas kvietimas. Tokį brangų relikvą Stasys Raštikis vyšė išsaugoti iki senatvės. Deja, pokary enkavedistai šį brangų popierių nugvelbė ir pradžė. Atminty liko tik pats kvietimo tekstas:

Coronation of Their Majesties King George VI and Queen Elizabeth.

By Command of The King, the Earl Marshal is directed to invite Colonel Stasys Raštikis to be present at the Abbey Church of Westminster on the 12th day May, 1937.

Norfolk
Earl Marshal.

Ir štai lietuvių pasiuntiniai sustoja prie karaliaus durų. Jos atsidaro, tik įleidžiant svečios šalies atstovus, jiemsėjus durys bemaž uždaromos, prie jų kantriai budi du uniformuoti gvardijos kariai. Ir štai ceremonmeistras įmantria lazda du kartus pabeldžia į grindis, durys atsiveria ir lietuviai patenka į kitą salę. Ji – tuščia.

Priekyje – kitos durys. Vėl du sargybinių, vėl tradicinis beldimas į grindis, vėl durys atsidaro. O už jų vėlėi tuščia...

Mistika? Intriga? Tai gal karalius bus už trečiosios salės durų? Taip ir yra – ceremonmeistras atveria duris ir lietuviai išsvysta jau tikrąjį karalių vaizdą. Paklausykime paties Raštikio: „Salė skendo elektros šviesoje. Dešinėje salės pusėje milžiniškas raudonas medžiagos nuo pat lubų nusileidžias baldakimas. Po juo ant pakilimo trys paukuoti sostai. Prieš pirmąjį sostą stovi karalius, be karūnos, pasipuošęs Anglijos karo laivyno didžiojo admiralo uniforma. Prieš antrąjį sostą stovi karalienė, ilga balta sukniša, su labai brangia deimantų diadema ant galvos, ramos pirštiniuotos ilgomis balto žamšo pirštinėmis. Prieš trečią sostą stovi mirusio karaliaus, dabartinio karaliaus tėvo, našlė Mary.“

Lietuvius iki karaliaus sosto atlydėjęs ceremonmeistras rankose laiko kortelę, kurioje užrašytos Lozoraičio bei Raštikio pavardės bei titulai. Pasilenkęs prie netoli sosto stovinčio dvariško, jam persako svečių pavardes bei titulus.

Ir štai karalių salėje griausmingai nuskamba dvariško sakomi

žodžiai:

• Lietuvos užsienio reikalų ministras, mister...
Deja, Lozoraičio pavardę dvariškiui sunku išgirsti. Tas pats pasikartoja ir Stasio Raštikio atveju. Jo pareigos ir pulkininko titulas pasakomi nepriekaištingai, o pavardė... Gal Reistakas, gal Restolos, gal Restok? Net pats Stasys Raštikis kiek pasimetė: gal čia kokį graiką kviečia? Bet ne – juk jis pristatomas kaip karo vadas. Ir uniforma jo kariška. Ir kardas rankose, Raštikis susikaupia. Jis maloniai spaudžia ranką karaliui Jurgiui, bučiavo pirštinetą karalienės ranką. Abu karaliai maloniai nusišypso...

Metas išeiti į kitą salę, kur būriuojasi sveikinimo ceremonijas jau atlikę kiti šalių atstovai. Bet paprastai apsisukti ir išeiti negalima – nemandagu karaliams atsukti nugarą. Tenka išeiti atbulomis – akimis žvelgiant į karalių sostą, o žingsniais nejučiomis toli nuo valdovų...

Vakare visų sveikintųjų laukė banketas. Į jį buvo pakviesti visi keturi Lietuvos atstovai. Vakariene vyko dviejose didžiulėse erdvėse – karaliaus salėje ir baltojoje karalienės salėje. Raštikis gavo vietą pagrindinėje – karaliaus salėje. Centre stovėjo didžiulis keturkampis stalas, skirtas karaliaus svitai. Svečiai susėdo prie aplink stovinčių apvalių stalų. Juos aptarnavo gausus liokaijų būrys: juodieji rūpinosi valgiais ir gėrimais, raudonieji – nuimtinėjos tuščias lėkštes. Bendra vaizdą tiksliai aprašė pats Raštikis: „Stalo servizas buvo labai turtingas. Apatinės lėkštes buvo auksinės, tačiau iš jų nevalgė, nes ant jų buvo dedamos porcelaninės. Aukso ant stalo buvo daug, sidabro mažiau. Be vieno didelio gėlių buketo, kiekvienas svečias turėjo dar arškirą sau. Prieš kiekvieną buvo pastatyta meniškai išspausdinta valgių kortelė. Visi svečiai pasiėmė tas korteles į kišenes. Kai kurie valgiai buvo pavadinti karaliaus Jurgio ir karalienės Elžbietos vardais.“

Viso banketo metu nebuvo jokių tostų anei prakalbių. Jam pasibaigus ceremonmeistras su išpuodinga lazda atėjo prie didžiojo stalo ir žemai nusilenkė karaliui. Tuomet visa karaliaus svita kilo nuo stalo, tą patį darė ir visi prie apvalių stalų sėdėję svečiai.

Kitą dieną Vestminsterio katedroje vyko karalių karūnavimo iškilmės. Stasį Raštikį labiausiai

nustebino tvarka, pagal kurią buvo rikiuojami visi užsienio delegacijos vežė automobiliai. Jų seką kortezė diktavo ne abėcėlė, ne tų šalių reikšmingumas pasaulyje, o vieta lėmė ambasadorių įsikūrimo laikas Londone. Lietuvos atstovas šioje šalyje Balutis dirbo bene seniausiai, todėl ir lietuvius vežęs automobilis važiuo kone viso diplomatinio kortezės priekyje...

Pačioje katedroje Stasiui Raštikiui buvo skirta vieta netoli altoriaus, tad mūsų kariuomenės vadas turėjo galimybę aiškiai matyti visa tai, kas vyko katedros centre.

Iškilmingą procesiją pradėjo karaliaus našlės Mary eisena. Jos pradžioje ejo vienuolikametė karaliaus dukra Elžbieta, dabartinė karalienė... Po to sekė karalienės Elžbietos svita, o procesiją baigė paties karaliaus eisena.

Karūnavimo iškilmės katedroje truko tris valandas. Religinį karalių pašventinimą ir palaiminimą lydėjo vargonų ir choro atliekamos giesmės. Pagaliau ant karaliaus galvos sužvilgo šv. Eduardo vainikas karūna. Vainikuota buvė ir karalienė. Iškilminga valdovų procesija iš katedros pajudėjo atvirkštine tvarka: dabar pirmiausia ejo karalius, po jo – karalienė ir procesiją baigė našlės svita.

Kol karūnuotieji važinėjo žmonių užpildytomis gatvėmis, užsienio delegacijai nariams buvo parengti užkandžiai parlamento rūmuose. Karalių vainikavimo šventę vakare užbaigė didžiulis balius, surangtas Bekingemo rūmuose. Čia ne tik buvo užkandžiujama bei linksminamasi. Vienoje salėje vyko ir šokiai, kuriuos pirmiausia pradėjo karalius ir Japonijos princesė.

Po kelių dienų atėjo atsiveikimo metas. Lietuviai, kaip ir kiti svečiai iš užsienio, buvo pakviesti į Bekingemo rūmus. Lietuvai šioje ceremonijoje atstovavo Lozoraitis ir Raštikis. Pastarajam pirmą ir paskutinį kartą teko apsienginti juodu vizitiniu kostiumu, dryžuotomis kelnėmis, juodu cilindru ir zomšinėmis pirštinėmis.

Stasiui Raštikiui labiausiai įsiminė atsiveikimas su karaliais. Karalius tik maloniai šypsojosi, o karalienė prancūziškai pasitairavo, kaip lietuviams patiko iškilmės, palinkėjo jiems geros kelionės ir grįžimo į namus. Raštikis atsiveikindamas pabučiavo karalienės ranką, o karaliaus delną švelniai paspaudė...

Apdovanoti ekslibrisų konkurso „Šviečiantis kodas“ laureatai

Gruodžio 14 dieną Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje vyko ekslibrisų konkurso „Šviečiantis kodas“ apdovanojimai. Konkurse dalyvavo moksleiviai iš aštuonių Šiaulių apskrities mokyklų, konkursui pateiktą apie 113 knygos ženklų, skirtą Šiaulių krašto asmenybėms.

Autorius vertino komisija: Šiaulių Sauliaus Sondeckio menų gimnazijos dailės mokytoja metodininkė Janina Budrienė, Šiaulių „Santarvės“ gimnazijos dailės mokytoja Modesta Purienė, dailininkai grafikai prof. Vaidotas Janulis, Vaiva Kovarietė-Trumpė ir Lolita Putramentienė.

Išrinkti aštuoni geriausių darbų autoriai: Rugilė Danilevičiūtė (mokytoja Jūratė Varanavičienė, Naujosios Akmenės Ramučių gim-

nazija); Egita Grigoriūtė (mokytoja Jolita Šlivinskienė, Šiaulių Stasio Šalkauskio gimnazija); Kamilė Purvineckaitė (mokytoja Irena Arlauskienė, Kelmės Jono Graičiūno gimnazija); Gabrielius Urba (mokytoja Sandra Šimkuvienė, Kelmės r. Šaukėnų Vlodo Pūtvio-Putvinskio gimnazija); Eividas Janevičius (mokytoja Ieva Galkauskaitė-Tenienė, Šiaulių r. Meškuičių mokykla); Vesta Navickaitė (mokytoja Dainė Šipulskienė, Radviliškio Vinco Kudirkos progimnazija); Armandas Blovieščiūtė, mokytoja Jūratė Termentienė (Šiaulių r. Voveriškių mokykla); Gabija Žiupsnytė (mokytoja Zita Staškienė, Akmenės r. Ventos mokykla).

Iš komisijos atrinktų ekslibrisų parengta netradicinė kilnojamoji

paroda (ekslibrisai įamžinti ant stilizuotų šviečiančių knygų) eksponuojama mokyklose, kavinėse, jaunimo erdvėse, sporto klubuose, grožio salonuose ir kitur.

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos projektas „Šviečiantis kodas“ susidėjo iš dviejų dalių. Kūrybinėse dirbtuvėse Vilniaus technologijų ir dizaino kolegijos Dizaino fakulteto lektorė Virginija Kalinauskaitė Šiaulių apskrities mokyklų dailės mokytojams skaitė paskaitą „Ekslibrisas: atsiradimas. Kūrėjai Lietuvoje, kūrimo technikos“, o bibliotekos Knygos grafikos centro edukatorė Lolita Putramentienė vedė praktinius mokymus. Vėliau kūrybinės dirbtuvės persikėlė į mokyklas.

Parengta pagal organizatorių inf.

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje vyko ekslibrisų konkurso „Šviečiantis kodas“ apdovanojimai.